

BELED SURESİ BAĞLAMINDA İNSAN VE ÖZELLİKLERİ

Sevgi TÛTÛN*

ÖZET

Beled suresi yirmi ayetten oluşan kısa bir sure olmasına rağmen konu açısından oldukça kapsamlıdır. Sure, insanın bazı davranışlarına değinmektedir. Bunlardan bir kısmı onun Allah'a, bir kısmı da topluma karşı sergilediği davranışlarıdır. Beled suresi, aynı zamanda insanın bu dünyada olgunlaşmasını hedeflemektedir. Bu çalışmada Beled suresi bağlamında insanın söz konusu durumu ve sorumluluğu açıklanmakta ve Allah'ın ona sunduğu seçeneklerle biçimlenmektedir. Dolayısıyla Beled suresi, insana bu konuda yol göstermekte ve seçtiği yolun sonuçlarını açıklamaktadır.

Anahtar kelimeler: Beled suresi, insan, sorumluluk.

*Dr. İzmir İl Müftülüğu Din Hizmetleri Uzmanı, sevgi_tutun@hotmail.com

IN THE CONTEXT OF SURAH AL-BALAD THE HUMAN AND HIS CHARACTERISTICS

ABSTRACT

Balad is a short surah of twenty verses but topic of surah is quite comprehensive. Surah touches on some behaviours of human. Some of these are to Allah, and some of these are to society. Surah al-Balad, at the same time, intends to mature of the human in this world. In this study it is tried to explain that the human of position and his responsibility and is be formed with Allah offers his choices in the context of surah al-Balad. Because of, Surah al- Balad guidances to the human at this subject and explains results of human's preferences.

Key words: Surah al-Balad, human, responsibility.

GİRİŞ

Surenin konusu insanın dünyadaki konumu¹, ahlaki özellikleri ve Allah katındaki mevkiidir. Başka bir deyişle bu sure, kısa fakat anlam alanı bazında muhtevalı bir hususiyete sahiptir. Bir yoruma göre de Belled suresi, dünyada insanın zorluk ve sıkıntı ile imtihanını ve bu imtihanın, yine insanın ruh ve ahlak gelişimi için gerekliliğini anlatmaktadır.² Aslında sureye genel olarak baktığımızda bütün bunların ihtimal dâhilinde olduğunu görmemiz mümkündür. Fakat burada mühim olan sure-

¹ Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, (çev. Komisyon), İnsan Yay., İstanbul, 1988, c. 7, s. 119.

² Tantâvî el-Cevherî, *el-Cevâhir fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Kerim*, 2. baskı, Mısır, 1350, c. 25, s. 167.

nin, insanın konumuna hangi manayı yüklediği, hangi özelliklerine değindiği ve sorumluluklarının çerçevesini nasıl çizdiğidir. Çünkü kişi bunları kavradığı takdirde, sorumluluklarının paralelinde kendini konumlandıracaktır.

Kur'an'daki sıralamada Beled suresinden önce yer alan Fecr suresinde de, insanın imtihana tabi olduğundan bahsedilerek³ yine onun sorumluluğu gündeme getirilmektedir. Ayrıca Beled suresinde işaret edilen bazı toplumsal sorumluluklara da aynı surenin değindiği görülmektedir⁴. Beled suresinden sonraki sure olan şems suresinde ise insanın nefesine dikkat çekilmekte ve insana hayır ve şer olmak üzere iki yolu seçme kabiliyeti verildiği anlatılmaktadır⁵. Arka arkaya gelen bu üç sure, insanın imtihan çerçevesinde hayır ve şer yolunu seçmede serbest bıraktığını, ancak Allah'ın ona bu yolları ayırt etme noktasındaki yardımına dikkat çekmektedir. Genel olarak Beled suresi, öncesinde ve sonrasında yer alan iki surenin de bir özeti olarak insanın sorumluluğunu konu etmektedir. Biz bu makalede öncelikle, Beled suresinin muhatabı konusunu ilgili ayetler çerçevesinde ortaya koymaya çalışacağız. Zira surenin kime/kimlere hitap ettiğini tespit etmek, hem hitabın gücü ve etkisi hem de muhatabın dikkatini çekme hususunda önem arz etmektedir. Daha

³ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيُكْفِرُ بِرَبِّهِ أَكْرَمًا وَإِنَّمَا إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيُكْفِرُ بِرَبِّهِ أَهَانًا el-Fecr 89/15-16 " İnsan ise; Rabbi onu deneyip de kendisine ikramda bulunduğunda, ona bol bol nimetler verdiğinde, "Rabbim bana ikram etti" der." Ama onu deneyip rızkını daraltınca da, "Rabbim beni aşığıladı" der.

⁴ هَٰئِلًا لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ وَلَا تَحَٰضُونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمَسْكِينِ وَتَأْكُلُونَ الْثَرَٰثَ أَكْمَلًا لِّمَّا وَجَّيْتُمُ الْوَالِدَ الْكَاثِبًا el- Fecr 89/17-20 "Hayır, hayır! Yetime ikram etmiyorsunuz. Yoksulu yedirmek konusunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Haram helâl demeden mirası alabildiğine yiyorsunuz. Malı da pek çok seviyorsunuz."

⁵ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيْنَاهَا فَأَلَمَّهَا نُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا eř-şems 91/7-8 "Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki,..."

sonra surede, insanın özelliklerine değinen ve insana yüklenen sorumluluklara vurgu yapan ayetler üzerinde duracağız.

I-Beled Suresinin Hitab Alanı

Kur'an, bazen hitabını genelleştirmekte bazen de konuya göre özel bir muhabata seslenmektedir. Aslında ister özel ister genel olsun Kur'an'ın hitab merkezinde insan yer almaktadır. Kur'an'ın açıklanması ya da yorumlanması sadedinde sureler kendi bütünlükleri içinde ayrı bir önem arz etmektedir. Bazen bir konu, Kur'an'ın bütünü içerisinde ele alınabileceği gibi bazen de Kur'an'ın tek bir suresi belli bir konuya farklı boyutlar getirebilmektedir. Beled suresine bu açıdan bakıldığında onun özel bir anlam atmosferine sahip olmakla birlikte genel bir anlam taşıdığı da ayetlerin üslubundan sezilmektedir.

Beled suresinin ilk ayeti⁶ yeminle başlamakta, üçüncü ayetinde de yemine yer verilmektedir⁷. Bu ayetlerde Allah, "belde"ye ve "baba ve doğan çocuğa" yemin etmektedir. Ayette üzerine yemin edilen beldenin neresi olduğu, baba ve doğandan kimin kastedildiği ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Çoğu müfessir, beldeden kastedilenin, Mekke ve Mescid-i Haram olduğunu savunmaktadır⁸. Bu görüşlerine Mekke'nin

⁶ لا أقسم بهذا البلد "Bu beldeye yemin ederim ki..." el-Beled 90/1

⁷ ووالد وما ولد "Babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim ki..." el-Beled 90/3

⁸ Muhammed b. Cerîr, Ebû Cafer et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'an*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1992, c. 12, s. 584; Muhammed b. İdris İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1999, c. 10, s. 3432; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 2.baskı, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Tahran, ts, c. 30, s. 179; Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dârü'l-Kütübî'l- Mısrıyye, Kahire, 1950, c. 20, s. 60; el-Kâdî el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, Şirket-i Hayriye, yy, 1296, c. 2, s. 604; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, c. 7, s. 120; M. Mahmûd Hicâzî, *Furkan Tefsîri*, (çev. Mehmet Keskin), İlim Yay., İstanbul, ts, c. 6, s. 525; Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, çev.: M. Emin Saraç ve diğerleri, Hikmet Yay., İstanbul, ts, c. 16, s. 214; Vehbe ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münir fi'l-Akîdeti ve'l-Menhec*, Dârü'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1991, c. 30, s. 243; Sü-

manevi bir merkez olması⁹, Hz. Muhammed'in orada bulunması ve Allah'ın ona olan sevgisi sebebiyle bu beldeye yemin edildiğini dayanak göstermişlerdir¹⁰. Mekke'de yaşayanların özellikle de ihramlı iken içinde buldukları durumun yüceliğine bir işaret olarak yemin edildiği de bildirilmiştir¹¹. Gerçekten de Mekke, manevi bir merkez olmasının yanı sıra insanlığın neşvü nema bulduğu yer olması açısından da bir merkezdir. Meseleye bu yönden yaklaşıldığında bu belde ile Mekke'nin kastedilmesi doğal¹² karşılanabilir. Beldeyi Mekke olarak yorumlayanlar, sonraki ayetleri de bununla bağlantılı olarak açıklamaktadırlar. Şöyle ki, ikinci ayette "Sen bu beldedeyken"¹³ ifadesi yer almaktadır. Burada sen diye hitap edilen kişi, yukarıdaki yorumculara göre Hz. Muhammed olmaktadır¹⁴. Bu ayetin, Hz. Peygamberin Mekke'yi fethettiği günü anlatmakta olduğu belirtilmiş ve ona orada dilediğini yapmasının helal kılındığı ifade edilmiştir¹⁵. Katâde ise bu ayeti, Hz. Peygamberin hiçbir sıkıntı olmaksızın Mekke'ye gireceği şeklinde tefsir etmiştir¹⁶.

Surenin üçüncü ayeti de aynı bağlamda ve genellikle ilk ayette geçen "belde" kelimesine bağlı olarak değerlendirilmiştir¹⁷. Burada yer alan, "Babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim ki..." ifa-

leyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988, c. 10, s. 480; Said Havvâ, *el-Esâs fi't-Tefsîr*, 2. baskı, Dâru's-Selâm, yy. 1989, c. 11, s. 6528.

⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.30, s. 179.

¹⁰ Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s. 60.

¹¹ İbni Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, I-VIII, (thk.Muhammed İbrahim el-Bennâ), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984,c. VIII, s. 424.

¹² Beled Kelimesi Kur'an'da genellikle Mekke için kullanılmaktadır. Bu anlamdaki kullanımlar için bk. 2 Bakara 126; 95 Tin 3.

¹³ وَأَنْتَ جَاءَ بِهَذَا الْبَلَدِ "Sen bu beldedeyken" el-Beled 90/2

¹⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 179; Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s. 60.

¹⁵ Taberi, *Câmiu'l-Beyân*, c. XII, s. 585.

¹⁶ İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, c. VIII, s. 424.

¹⁷ Bk. 5. dipnot.

desi, söz konusu görüş sahiplerince öncelikle Mekke olarak açıklanmaktadır. Bu yorumlara göre babadan kastedilen Hz. Âdem, çocuktan kastedilen ise onun çocuklarıdır¹⁸. İbni Kesîr, Allah'ın, Mekke'ye yemin etmesinin ardından orada oturanlara da yemin edildiğini bildirerek onların Hz. Âdem ve çocukları olduğunu söylemektedir¹⁹. Ayrıca bu konudaki bir başka görüşe göre ise baba ve oğuldan maksat Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail olabileceği gibi, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'in olması da mümkündür²⁰. Müfessirler Beled suresinin ilk üç ayetini bu şekilde anlamışlar ve Mekke ile Hz. Âdem-Hz. İbrahim-Hz. İsmail-Hz. Muhammed örgüsünden oluşan dar ve kısıtlı bir yorum ortaya koymuşlardır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi ilk üç ayetle ilgili düşünceler bununla sınırlı değildir. Ayetleri daha genel ve evrensel değerlendiren görüşler de söz konusudur. Evrensel manada sureye yaklaşanlar, ilk ayette bahsedilen beldeden kastedilenin Mekke değil tüm yeryüzü²¹ olduğunu belirtmektedirler. Beled ve belde kelimeleri yeryüzünde her mekâna verilen isim olduğundan²² ayetteki belde, dünya olarak da açıklanmıştır²³. Bu

¹⁸ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, c. 10, s. 3432-3433; Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s. 61; Beydâvî *Envâru't-Tenzîl*, c. 2, s. 604.

¹⁹ İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, c. VIII, s.425.

²⁰ Yahya b. Ziyâd el-Ferrâ, *Meâni'l-Kur'an*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1980, c. 3, s. 263; ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşaf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûmi'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl*, 2. baskı, Dâru'l-Marife, Beyrut, 2005, s. 1203; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c. 30, s. 180-181; Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s. 61; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, c. 2, s. 604; Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, c. 16, s. 214.

²¹ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, (çev.:Ahmet Ertürk ve Cahit Koytak), İşaret Yay., İstanbul, 1992, s. 1270.

²² Beled kelimesi sözlükte, arz, toprak,imarlı olsun olmasın yeryüzündeki her mekan, ülke, memleket gibi manalaa gelmektedir. Bkz: el-Ferâhidî, Abdurrahman Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, I-VIII, Beyrut, 1988, c. VIII, s. 42; el-Cevherî, İsmâil b. Hammâd, *es-Sihâh Tâcu'l-lüga ve Sihahu'l-Arabiyye*, (thk. Ahmed Abdülgafur Attar), I-VI, Dâru'l-İlmi'l-Melâyin, Beyrut, 1979, c. II, s. 49; ez-Zâvî Tâhir Ahmed, *Tertîbü'l-Kâmûsi'l-Muhît*, İsa el-Babi el-Halebi, Mısır, 1971, c. I, s. 312.

görüşün savunucularından olan Esed, ayetlerin devamından ve surenin genelinden böyle bir yoruma gidilebileceğini beyan etmektedir²⁴. Sureyi bu tarzda ele alanlar, ikinci ayeti de bu anlam dâhilinde anlamaktadırlar. Onlara göre, belde yeryüzü olunca ikinci ayetteki “sen” kelimesinin karşılığı genel manada insana işaret etmektedir. Tabii üçüncü ayette yer alan baba ve oğul, bu yoruma göre her baba ve evladı²⁵ olmaktadır. Kısacası sureyi bu şekilde değerlendirdiğimizde ayette yer alan baba ile tüm babalar, evlat ile de her doğan çocuk²⁶ kastedilmiş olmaktadır. Bir başka deyişle mutlak manada her baba ile çocuğu bu ayetlerin kapsamına girmektedir. Vâlid kelimesi hem erkek hem kadın ebeveyni gösterdiğinden ayette, kıyamete kadar her anne-baba ile tüm çocuklar yani insan soyu kastedilmektedir²⁷. Burada dikkat çeken bir husus göze çarpmaktadır. Şöyle ki, surenin ilk iki ayetini Mekke ile açıklayanların bir kısmı da üçüncü ayeti genel manada değerlendirmektedirler²⁸. Bunun sebebini baba-oğul arasındaki biyolojik bağa, soyun devamının doğum ile gerçekleştiğine işaret etmesiyle açıklamaktadırlar²⁹.

Bize göre, Beled suresinin gerek ilk üç ayeti ile gerekse diğer ayetlerle birlikte ele alındığında dar bir manayla sınırlanamayacak kadar geniş boyutlu olduğu görülmektedir. Eğer, ilk ayetler sadece Mekke ve Mekke orijinli değerlendirilirse bunun günümüzle irtibatı yapılamadığı

²³ Zeki Duman, *Beyânü'l-Hak-Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, Fecr Yay., Ankara, 2006, c. 1, s. 220.

²⁴ Esed, *Kur'an Mesajı*, s. 1270.

²⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 12, s. 587. Bu görüş Taberî'nin kendi görüşüdür.

²⁶ Zühaylî, *Münir*, c. 30, s. 243,

²⁷ Esed, *Kur'an Mesajı*, s. 1270

²⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 181; Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, c. 16, s. 214.

²⁹ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, c. 16, s. 214; Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yay., İstanbul, 1989, c. 13, s. 6801.

gibi Kur'an'ın asıl mesajı da görmezden gelinmiş olur. Kur'an ayetlerinin hem özel hem genel manaya ihtimali vardır. Buradan hareketle Beled suresinin ilk ayetlerini de bu çerçevede değerlendirebiliriz. Yani sözünü ettiğimiz ayetler, özel manada ve vahyin ilk yıllarında Mekke ve çevresi ile ilgili hitapta bulunup, daha sonraki dönemler için ise hitabı evrensel bir boyuta taşımıştır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, aslında Kur'an, indiği andan itibaren daima evrensel boyutta hitap gücüne sahip bir kitaptır. Bizim burada vurgulamak istediğimiz şey, Kur'an'ın, belli ortam ve şartlarda yaşayan insanlar tarafından, içinde buldukları imkânlar dairesinde ve tarihi arka plan çerçevesinde anlaşılabilme yönü olduğudur.

Surenin dördüncü ayetinde de genel bir anlatım şekliyle insandan bahsedildiği görülmektedir. Ayete genellikle, "Biz insanı bir sıkıntı ve zorluk içinde yarattık."³⁰ anlamı verilmektedir. Hemen bütün müfessirler ayette geçen "كَبَدٌ" (*kebed*) kelimesine sıkıntı, zorluk, meşakkat, güçlük, ihtiyaç vb. manalar vermişlerdir. Bu anlayışa göre Allah, insanı dünyada zorluklar³¹, sıkıntılar³² içinde yaratmıştır. Söz konusu değerlendirmeyi yapanlar, ayette bahsedilen zorluk ve sıkıntıların, dünyevi sıkıntılar olabileceği gibi ahiret ile ilgili sıkıntılar olabileceğini de ileri sürmüşlerdir. İnsanın meşakkat içinde doğması, beslenmesi, hayata hazırlanması

³⁰ 90/4 لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ el- Beled.

³¹ İnsanın, ana rahminde, doğumunda, yaşamında hatta dişlerinin çıkmasında bile sıkıntılara maruz kalan bir varlık olarak yaratıldığı belirtilmektedir. Taberî, *Câmi'l-Beyân*, c. 12, s. 589.

³² Zemahşerî, *Keşşaf*, s. 1203; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s.181; Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s.62; Beydâvî, *Envâru't-Tenzil*, c. 2, s.604.

ve hayatını sürdürmesinde bir takım sıkıntılarla karşılaşmasını³³ görüşlerinin delili olarak ortaya koymuşlardır. Hatta Râzî, *kebed* kelimesini açıklarken, tıpkı zarfın mazrufu kuşattığı gibi sıkıntıların insanı kuşattığını belirterek, dünyanın ancak sıkıntı, bela, musibet ve zahmetten ibaret olduğunu anlatır³⁴. Bu yorumlar nazarında, dünyadaki zorluk ve sıkıntılara sabretmek insanın kaderidir, çünkü insan bu dünyaya eğlence amaçlı gelmemiştir. Bilakis o, zahmet ve meşakkat çekmek için yaratılmıştır³⁵. Onlara göre böyle olmasının bir nedeni vardır ki o da, bu şiddet ve sıkıntının insanı eğitmesi, olgulaştırması, yani mükemmelleştirmesidir³⁶. Bir başka ilave yorum da bu sıkıntıların ahiret halleriyle, ölüm ve hesap ile ilgili olmalarıdır³⁷. Bu açıklamalar ışığında sıkıntı çekmek, insan için olmazsa olmaz bir durum ve adeta insan için bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir.

İnsanın salt sıkıntı çekmek için yaratıldığı yaklaşımından yola çıkmak, Allah'ın sanki insanı sıkıntı ve zahmetler içinde acı çekmeye mahkûm bir varlık olarak yaratmış olması neticesine götürür ki, böyle bir anlayış, Kur'an'ın da tasvip etmediği bir sonuç olup doğru görünmemektedir. Aslında genel olarak tefsirlerde konu böyle anlaşılmış ve aktarılmış olsa da konuyla ilgili, başka görüşler de dile getirilmektedir. Bu görüşlerden birine göre, Allah'ın insanı sıkıntı –meşakkat için yaratmış olması,

³³ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, c. 7, s. 120–121; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Ankara, 1995, c. 9, s. 218; Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, c. 13, s. 6802; Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 480, Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur'an*, c. 16, s. 214.

³⁴ Bkz: a.g.y.

³⁵ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, c. 7, s. 121; Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 480.

³⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 9, s. 218.

³⁷ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*, c. 10, s.3433; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c. 30, s. 181; Ali b. Ahmed İbnü'l-Mülakkîn, *Tefsîru Garîbi'l-Kur'an*, tahk. Semir Tâhâ el-Meczûb, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1408, s. 556.

insanın ve evrenin yaratılış amacına terstir. İnsan hayatında meşakkat vardır ama Allah hiçbir insanı bunun için yaratmamıştır. Bu bağlamda ayet, “Biz insanı en güzel kıvamda, geliştirilip olgunlaştırılmış ruh ve beden sentezleriyle mükemmel bir yapıda güçlü, kuvvetli yarattık.” şeklinde yorumlanmaktadır³⁸. Kanaatimizce ayetin farklı anlaşılması ve yorumlanması “كَبَدٌ” (*kebed*) kelimesine verilen manadan kaynaklanmaktadır. Sözlüklerde de genellikle kelimeye sıkıntı, zorluk, meşakkat gibi manalar verilmiştir³⁹. Ancak bazı yorumcular kelimenin anlamları içinde ‘imtihan’ manası olduğunu bildirmektedirler⁴⁰. Bir ayete anlam verme noktasında elbette ki kelime anlamları dikkate alınmalıdır, ancak Kur’an’ın genel üslubu da hesaba katılmalıdır. Bir başka ifadeyle Kur’an’da yer alan bir kavramı, o surenin veya ayetin bağlamından kopararak sadece sözlük manası ile yetinmek hatalı bir sonuca götürebileceği gibi, kelime anlamını ele almaksızın hareket etmek de doğruya ulaştırmayacaktır. O takdirde Kur’an kavramlarının hem lugat manası dikkate alınmalı hem de ayetin siyak ve sibakı göz ardı edilmemelidir. Böylece Kur’an ve kullandığı kavram birlikte değerlendirilmiş olmaktadır. Biz bu noktada, Allah’ın insanı bu dünyada sırf sıkıntı çöksin diye yarattığı yo-

³⁸ Duman, *Beyânü'l-Hak*, c. 1, s. 220.

³⁹ İbni Manzur Cemaleddin Muhammed b. Mükerrer, *Lisanü'l-Arab*, Daru Sadr ve Daru Beyrut, Beyrut, 1955, c. 3, s. 376; İbni Düreyd Ebu Bekr Muhammed el-Ezdi, *Cemheretü'l-Lüga, Mektebetü'l-Müsenna*, Haydarabad, 1351, c. 1, s. 247; Muhammed Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an*, tahk. M. Seyyid Keylânî, Dâru'l-Marife, Beyrut, ts, s. 420; Muhammed b. el-Hüseyn en-Nîsâbü'rî, *Garâibü'l-Kur'an ve Ragâibü'l-Furkân*, tahk. İbrahim Atve İvaz, Mısır, 1970, c. 30, s. 99; İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed, *Mekâyisü'l-Lüga*, I-VI, Beyrut, 1411.

⁴⁰ Esed, *Kur'an Mesajı*, s. 1270; *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, Komisyon, (Hayreddin Karaman ve diğerleri.), DİB Yay., Ankara, 2007, c. 5, s. 625. (Kebed kelimesinin yukarıda adı geçen lügatlarda taranmasında, birebir imtihan anlamına rastlamadığımızı belirtmekte fayda vardır.)

rumuna katılmadığımızı da belirtmek istiyoruz. İşin aslı dünyada doğal olarak, yaşamın ve gidişatın neticesinde bazı zorluklarla, meşakkatlerle karşılaşmamak imkânsızdır. Ama insana bununla savaşacak güç ve kabiliyet verilmiştir ki bu sıkıntıdan kendini kurtarabilsin. İnsanın en güzel kıvamda yaratıldığı düşüncesine gelince, bu zaten Kur'an'da belirtilen bir husustur⁴¹. Ayetin bu anlamda değerlendirilmesi mümkündür. Ama ayet bir de “كَبِدٍ” (*kebed*) kelimesine verilen imtihan anlamından yola çıkılarak yorumlanırsa, “Allah'ın insanı bir imtihan için /bir imtihan içinde yarattığı” anlamına ulaşılır. Aslında bu yorumun temelini oluşturan *kebed* kelimesine atfedilen *imtihan* anlamı, kavramın ihtiva ettiği sıkıntı, zorluk ve meşakkat ile de ilintilidir. Zira imtihanın esasında da sıkıntı ve zorluk söz konusudur. Bu değerlendirme, kanaatimizce hem ayetin siyakına hem de insanın yaratılış amacına daha uygun⁴² olduğu gibi Kur'an'ın genel ve evrensel amacına da paraleldir. Neticede bu sure, tüm insanlığı muhatap almakta ve onlara yaratılış amaçlarını hatırlatmaktadır.

II-Beled Suresi Bağlamında İnsanın Özellikleri: Allah'a ve Topluma Karşı Sorumlulukları

Beled suresinin anlam alanının bu şekilde tespit edilmesinin ardından sonraki ayetlerde, başta genelleştirilen insan kavramını kendi içinde kategorize ettiği görülmektedir. Bir başka deyişle Beled suresi, ilk bölümde ayırt etmeksizin bütün insanlara hitap ederken, ikinci kısımda insanı iki farklı gruba ayırmaktadır. Sure insana hitap ederek başlamak-

⁴¹ “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.” et-Tin 95/4.

⁴² “O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümlü ve hayatlı yaratandır.” el-Mülk 67/2.

ta, ancak insan denen varlığın temelde iki sınıfa dâhil olduğu realitesiyle devam etmektedir. Aslında surenin, sonuna kadar değişik vurgularla konuya açıklık getirdiği görülmektedir. 5- 7. ayetlerde⁴³ insan gruplarından ilkinde giren ve özelliği mal biriktirmek olan bir kişiden bahsedilmektedir. Ayetin, Cumûh oğullarından güçlü, kuvvetli bir kişi olan Ebu'l-Eşedd hakkında ya da Haris b. Nevfel hakkında nazil olduğu bildirilmektedir⁴⁴. Ancak ayetin bu kişiyle ilgili özel iniş sebebinin dışında genel manada insanı anlatması söz konusudur. Sure ilk ayetlerden itibaren mutlak olarak insanı anlele almakta iken birden onun bağlamından çıkarılarak özele indirgemek, surenin atmosferine ters düşecek ve sanki birbiriyle alakası olmayan anlatımlar gibi algılanacaktır. Bu yüzden ayetin iniş sebebinin yanı sıra surenin anlam örgüsü dikkate alınmalı ve burada sözü edilen insanın ayette anlatılan özelliğe sahip her insanı kastettiğine yorumlanmalıdır. Buradaki tipolojide insan, kendini büyük gören, kibirli insandır⁴⁵. İbni Kesîr'de yer alan bir rivayette de, Âdemoğlunun biriktirdiği maldan dolayı sorguya tabi olmayacağı zannına işaret edildiği açıklanmaktadır⁴⁶. Bu insanın özünde, yaptıklarının hesabını veremeyeceği düşüncesi vardır. İşte bu ayet, böyle insanların cezalandırılacağını vurgulamaktadır⁴⁷.

Ayetin üslubu da ayrıca dikkate şayandır. Çünkü kullanılan üslup, soru üslubudur. Ayette soru tarzıyla aslında malumun ilanı söz ko-

⁴³ اَنْحَسِبْتَ اَنْ لَنْ يَنْقُورَ عَلَيْهِ اَحَدٌ يَقُولُ اَهْلَكَتُمْ مَا لَا لُبَا اَنْحَسِبْتَ اَنْ لَمْ يَرَوْهُ اَحَدٌ "İnsanoğlu, kendisine kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor? "Yığınla mal harcadım" diyor. Kendisini kimsenin görmediğini mi sanıyor?" el-Beled, 90/5-7.

⁴⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. XI, s. 589; Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s. 64.

⁴⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 9, s. 221-222.

⁴⁶ İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, c. VIII, s. 426.

⁴⁷ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 481.

nusu edildiği gibi, sorunun cevabı da bellidir. Sonuç olarak inkâr eden kişi her ne kadar böyle bir gayret içinde olsa da durum onun zannettiği gibi değildir. Arkadan gelen ayet ise bu insanın bir başka özelliğine daha işaret etmektedir. Bu özellik de onun mal biriktirmesidir. Mal biriktirmenin mutlak manada bir zararı olmamakla birlikte, burada söz konusu edilen malın harcanması noktasında bir sıkıntı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü sözü edilen kişi, malını helak ettiğini söylemektedir. Ayette 'harcama' ya da 'sarf etme' tabiri değil 'helak etme' tabiri kullanılmaktadır ki bununla malın gerçekten harcanması gereken yerde değil de boş ve faydasız şekilde tüketildiği anlatılmaktadır. Böyle bir harcama da ayet tarafından kayıp olarak nitelendirilmiştir⁴⁸. Çünkü gösteriş için harcanan malın hiçbir değeri yoktur⁴⁹. Bu üç ayetin temel esprisi, inanmayan insanın yaptıklarında bir hayır olmadığı gibi, davranışlarının tamamen gösteriş ve kibirden kaynaklandığını ortaya koymaktır. Bu noktada Kur'an iman ile salih amel arasında bir bağ kurmakta ve inancın olmadığı yerde davranışın değersiz ve geçersiz olduğunu dile getirmektedir. Surenin ilerleyen kısımlarında bu kişilerin inkârcı oldukları ayrıca dile getirilmektedir⁵⁰.

Surede kategorize edilen diğer insan tipi ise iman edenlerdir⁵¹. Surenin bu kısmında inançlı insanların özellikleri birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye etmek olarak sayılmaktadır. İnanan insanın bir vasfı

⁴⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 9, s. 222.

⁴⁹ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 481.

⁵⁰ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَشْحَابُ الْمَشْأَمَةِ "Âyetlerimizi inkâr edenler ise; kötülüğe batmış kimselerdir." Bu ayet, "Âyetlerimizi inkâr edenler ise, amel defterleri soldan verilecek olanlardır" şeklinde de tercüme edilmiştir. el-Beled 90/19

⁵¹ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّوْمِ وَتَوَاصَوْا بِالْبِرْرِ وَالصَّوْمِ "Sonra da iman edenlerden olup birbirine sabrı tavsiye edenlerden, birbirine merhameti tavsiye edenlerden olanlar var ya" el-Beled 90/17

olan sabır, Allah'ın emirlerine uymada, itaatte, günden kaçınmada, bela ve musibetlere katlanmada söz konusu olabilmektedir⁵². Belirtilen insanın diğer vasfı olan merhamet ise Allah'ın yarattıklarına karşı insanın merhametli olması anlamına gelmektedir. Bu merhamet, başta insanların birbirlerine karşı olduğu gibi tüm canlıları da kapsayan bir merhamettir. Bu gruptaki kişiler, ayette, "Ahiret mutluluğuna erenler" olarak belirtilmektedir. Beled suresinin genelinde de aslında bu iki grubun özellikleri anlatılmaktadır. Surenin insanı sınıflandırmasının oldukça matematiksel tarzda cereyan ettiği görülmektedir. İlk olarak insandan bahsedilmiş, ardından insan iki gruba ayrılmış, sonra da her bir grubun kendine ait özellikleri açıklanmıştır. Bu elbette ki gelişigüzel ya da sıradan bir anlatım şeklinin ötesindedir. Kur'an, kendine has anlatım tarzıyla insana ve olaylara hangi açıdan baktığını son derece net olarak ortaya koymaktadır. Öyle ki onun bu tavrı insanı, hangi kategoride olduğunu ya da olmak istediğini tercih etmesi gibi bir kararla baş başa bırakmaktadır.

İnsan konusunda son derece hassas davranan Kur'an, bunu en çok onun sorumluluk alanında göstermektedir. Beled suresi, insana ve dünyadaki konumuna değinirken, insanın sahip olduğu konumun iki yönünü gözler önüne sermektedir. Bunlar, insanın Allah'a ve topluma karşı sorumluluklarıdır. Ayette, öncelikle insanın sorumluluklarının farkında olabilmesi için "Biz ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi; iki apaçık yolu göstermedik mi?"⁵³ buyrulurken sorumlu tutulmasını gerektiren ve ona verilen hususiyetlerden bahsedilmektedir. Ayette insana ve-

⁵² Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s. 71; Tantâvî, *Tefsîr*, c. 25, s. 169; Nisâbü'rî, *Garâibü'l-Kur'an*, c. 30, s. 102.

⁵³ *أَلَمْ نُجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ وَهَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ* el-Beled 90/8-10

rildiği söylenen iki gözden kastedilen onun, gerçeği görebileceği, doğru ile yanlış anlayabileceği gözdür⁵⁴. Burada duyu organlarının dış dünyadan bilgi edinme noktasında son derece önemli araçlar olduğuna dikkat çekilmektedir⁵⁵. Ayrıca insana gösterilen iki yol, hayır ve şer, yani hidayet ve dalalet yollarıdır⁵⁶. Elmalılı bunların, biri hayır diğeri şer olmak üzere iki yüksek gayeye giden, biri uğurlu diğeri uğursuz iki yüksek yol olduğunu vurgulamıştır⁵⁷. Böylece Kur'an insanın hayır ve şer yollarını bilecek ve dilediğine tabi olacak yetenekte yaratıldığını bildirmektedir⁵⁸. Bununla da, "Allah'ın insana bilgi edinme, düşünüp yargıda bulunma ve seçim yapma yetenekleri lütfettiği ve bu yeteneklerin aynı zamanda insanın sorumluluk sahibi bir varlık olmasını gerektirdiği"⁵⁹ ortaya konulmaktadır. Burada açık bir şekilde Allah'ın, insana dünya hayatını en doğru şekilde yaşaması için gerekli yolları anlatması, aynı zamanda neyin yanlış olduğunu açıklaması ve onu iki yol ile karşı karşıya bırakması, bir imtihanın varlığını anlattığı gibi tercih hakkını da dile getirmektedir. Zaten kişinin sorumluluğu da bu şekilde devreye girmektedir. Bu noktada surenin başında yer alan ve imtihan olarak yorumladığımız "kebed" kelimesi de yerine oturmaktadır. Çünkü Kur'an'ın yol göstermesi için bir tercih hakkının olması, tercihin olması için de imtihanın varlığı gereklidir.

⁵⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, c. 7, s. 123.

⁵⁵ *Kur'an Yolu*, c. V, s. 626.

⁵⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 12, s. 590; İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, c. VIII, s. 426; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 183; Beydâvî, *Envâr't-Tenzil*, c. 2, s. 605.

⁵⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 9, s. 224.

⁵⁸ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 481.

⁵⁹ *Kur'an Yolu*, c. V, s. 626.

Surede dile getirilen ‘yollar’ da ayrıca önemlidir. Zira yolların iki olduğu belirtilmekte ve insanın yeryüzü yolculuğunda kat edeceği iki yolun hangi özellikte olduğu da bildirilmektedir⁶⁰. Ayette kullanılan “العقبة” (*akabe*) kelimesi, ‘dağda bulunan sarp yol, dağ yolu, bir vadiden yüksek dağa doğru çıkan yokuş ve tepe’ anlamlarına gelmektedir⁶¹. Akabe’ye aynı zamanda; cehennem, cehennemde bir dağ, cehennemde yetmiş derece, cehennemde bir yokuş gibi manalar da verilmiştir⁶². Bu sarp yokuş, aslında yüksek ve zor amelleri anlatmak üzere yapılan bir benzetmedir. Akabe tabiri ile dağlardaki engebeli yollar, bir nevi zorlukla yapılan salih amellere benzetilmiştir⁶³. Bu yol, sarp olabilir fakat işte sorumluluk da bu sarp yokuşta başlamaktadır. Fakat burada asıl belirtmek istenen, bu yokuşun zorluğunu ortaya koymak değil, Allah katındaki değerini bildirmektir⁶⁴. Ayrıca onun değeri sonraki ayetten de anlaşılmaktadır⁶⁵. Râzî’nin açıkladığı üzere akabe, kişinin iyi işler yapması konusunda nefsiyle girdiği mücadeleyi anlatan bir darb-ı meseldir⁶⁶. Çünkü nefis mücadelesi, son derece çetin ve zordur. Aslında ne kadar zor da olsa sonucun hayır olduğu ortadadır. Bir önceki ayette Allah’ın insanın önüne iki yol sunduğu anlatılmıştı. İşte burada akabeyle işaret edilen yol, hayır ve hidayet yolu olmaktadır. Ardından gelen ayetler, akabenin mahiyetini

⁶⁰ فَلاَ افْتَحَمَ الْعُقْبَةَ “Fakat o, sarp yokuşa atılmadı.” el-Beled 90/11

⁶¹ İsfehânî, *Müfredât*, s. 341; Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. 9, s. 228; Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, c. 10, s. 482.

⁶² Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, c. 12, s. 592-293; İbni Kesir, *Tefsîru’l-Kurâni’l-Azîm*, c. VIII, s. 427-428.

⁶³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. 9, s. 228; Zühaylî, *Münir*, c. 30, s. 248.

⁶⁴ Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’an*, c. 16, s. 219.

⁶⁵ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْعُقْبَةَ “Sarp yokuşun ne olduğunu sen ne bileceksin?” el-Beled 90/12

⁶⁶ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 183.

de ayrıca tefsir etmektedir.⁶⁷ Burada akabeye ya da sorumluluğa üç örnek getirilmiştir. Bu örnekler sırasıyla şöyledir: Rakabe, bir insanı hürriyetine kavuşturmadır. Bu, en basit olarak köle azad etmek şeklinde olabileceği gibi herkesin kurtuluşu kendi ameline bağlı olduğu için, kişinin iyi amel-lerle kendini cehennemden kurtarması diye de açıklanmıştır⁶⁸. Aslında hürriyet pek çok boyutu olan bir konudur. Bir insanın çeşitli şekillerde özgürleşmesinden bahsedilebilir. Bu bağlamda, rakabe, özellikle günümüzde, ayetin ifadesiyle kölelik olarak tanımlanabilecek her tür tutsaklık, sömürü, sosyal ya da ekonomik bağları kapsayan⁶⁹ bir ifade olmaktadır.

Beled suresinin dikkat çektiği sorumluluklardan diğeri de bir yetimi yahut bir yoksulu doyurmaktır. Doyurulacak olan kişi, ya nesebce yakın bir yetim olabilir, ya da çok şiddetli fakirlik çeken herhangi bir yoksul olabilir⁷⁰. Kastedilen açlık toplumsal manada genel bir açlık, özellikle de sıkıntı ve yorgunluk içinde yaşanan bir açlıktır. Böylece sure, genel ve çok şiddetli açlık yani kıtlık zamanlarında aç kalmış insanları doyurmak üzerinde durmaktadır. Bunun nedeni de yine bir insanı kurtarmak kapsamında olmasındandır. Açıkçası bu ayet, aynı zamanda günümüzde yaşanan kıtlık durumlarında -ki bu küresel bir kıtlık da olabilir- insanı sorumlu tutan önemli bir ayettir. Beled suresi toplumda en

⁶⁷ فَانك رَقَبَةً أَوْ إِطْعَامَ فِي يَوْمِ ذِي شَعْبَانَ بَيْتًا دَا مُغْرَبَةً أَوْ مُشْكِيًا دَا مُغْرَبَةً el-Beled 90/13-16 (O tutsak bir boynu çözmek (köle azat etmek)tir. Yahut şiddetli bir açlık gününde kendisiyle yakınlığı olan bir yetimi yahut yerde sürünen bir yoksulu doyurmaktır.)

⁶⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 9, s. 229.

⁶⁹ Esed, *Kur'an Mesajı*, s. 1271.

⁷⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 9, s. 229.

fazla desteğe ihtiyacı olan ve toplumun en mağdur tarafında bulunan kölelere⁷¹, yetimlere ve yoksullara⁷² sahip çıkılmasını emretmektedir.

Buraya kadarki açıklamalarda insana yüklenen sorumluluklar toplumsal anlamdadır. Surede dile getirilen bu esaslar, Kur'an'ın ön gördüğü ekonomik açıdan toplumsal kalkınma projeleri olarak görülmelidir. Çünkü özgürlük, insanları açlıktan kurtarmak, birebir toplum faydasına olan davranışlar olup, toplumların devamlılığına katkı sağlamaya yöneliktir. Bunun dışında bir de toplum içi ilişkileri düzenleyen ahlâkî/vicdanî bazı sorumluluklar vardır. Beled suresinde insan grupları anlatılırken inanan insanın özelliği olarak takdim edilen iki hususun, ayrıca ekonomik toplumsal sorumluluklardan bazılarını da desteklediği anlaşılmaktadır. Bu vicdanî sorumluluklar; "Sonra da iman edenlerden olup birbirine sabrı tavsiye edenlerden, birbirine merhameti tavsiye edenlerden olanlar var ya, işte onlar ahiret mutluluğuna erenlerdir."⁷³ şeklinde sıralanmaktadır. Benzer bir sıralama da Asr suresinde yer almaktadır⁷⁴. Burada inanan insanlar, "birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler" olarak açıklanmaktadır. Buna göre önce hakkı dikkate almak ardından sabrı hayata geçirmek gerekir. Beled suresinde ise bu sıralamaya merhametin de eklendiğini görmekteyiz. Öyle anlaşılıyor ki merhamet, hakkın ve sabrın ortaya çıkarması gereken bir özellik olmaktadır.

⁷¹ Tarihin belli dönemlerinde var olan kölelik müessesesi şekil değiştirerek modern toplumlarda farklı tezahürler ile kendini göstermektedir.

⁷² Ayette geçen *مَسْكِينًا* ifadesi, evi olmayan ve onu topraktan koruyacak hiçbir şeyi bulunmayan yola atılmış kimse, borçlu, muhtaç fakir ve hiç kimsesi olmayan kişiler olarak açıklanmıştır. İbni Kesir, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, c. VIII, s.430-431.

⁷³ *لَمَّا كَانَ مِنَ الَّذِينَ انشأوا وتواصوا بالصبر وتواصوا بالمشاورة* el-Beled 90/17

⁷⁴ *إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ* 103 el-Asr/3 "Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değıllerdir)."

Kısacası iki ayeti birlikte düşündüğümüzde hakkı, sabrı ve merhameti tavsiye bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Sabrı tavsiye etmek ve merhameti tavsiye etmek, aslında her ikisi de daha önce sayılan ekonomik sosyal sorumlulukların dayandığı temellerdir. Zira sabırda, güzel ahlaka, merhamette ise Allah'ın mahlûkatına yardım etmeye yönlendirme söz konusudur⁷⁵. Merhamet, inanan insanlardan oluşan toplumun ahlaki bir özelliğidir. Merhameti tavsiye etmek ise merhametin de üstündür. Çünkü bu husus, toplumda acıma duygusunu ve bu konudaki mesuliyeti yaymayı vurgulamak olarak değerlendirilmiştir⁷⁶. Bu ifadelerin ortak yanı, Kur'an'ın toplumsal düzeni koruma ve toplumu kalkındırma konusundaki ekonomik ve psikolojik temel prensiplerden olmasıdır. Bu ve bunun gibi sosyal yönü ağır basan ayetler, insana dünya hayatındaki sorumluluğun boyutlarını fark ettirmektedir. Aynı zamanda toplum tarafından tecrübe edilen bir takım sıkıntılar hatırlatılarak bu sıkıntıların giderilmesi de böylece teşvik edilmektedir.

Değerlendirme

Beled suresi, toplum içindeki insanların birbirlerine karşı görevlerini özet bir şekilde ele almaktadır. Bunlar tabiatıyla kişinin topluma karşı sorumluluklarını oluşturmaktadır. İslam dini toplumu her yönüyle en güzel seviyeye çıkarmayı hedeflemiştir. Beled suresi bu hedefin Kur'an'daki yansımalarından sadece birisidir. İnsan, Allah'ın en güzel şekilde yarattığı bir varlık olarak dünyadaki konumunu, dünyanın kendisi için önemini ve bunun getirdiği sonuçları bilmek ve buna göre hareket etmek durumundadır. İşte bu surede öz ve net olarak bunlar yerli

⁷⁵ Nisâbü'rî, *Garâibü'l-Kur'an*, c. 30, s. 102.

⁷⁶ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, c. 16, s. 223.

yerine konarak insan uyarılmaktadır. Baştan sona bir bütün olarak bu sure, insan ve toplum ekseninde bir çağrıda bulunmaktadır. Bu özelliği ile sure, insanın dünya sistemi içinde hem kendisiyle ilgili özel alanı hem de toplumu ilgilendiren sosyal alanı kapsayan ilkeler sunmaktadır. Böylelikle Kur'an insan ve toplum bütünlüğüne dikkat çekerek insanın, yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemediğini altını çizmektedir.

Beled, insanla insan arasındaki ilişkiye yer veren, toplumsal sistemi ayakta tutan genel ilkeleri öne çıkaran, insani ve toplumsal bilincin verildiği bir sure olarak karşımızda durmaktadır. Bu, sadece sözde kalan bir bilinç değil, fakat neticeleri hayatta görülecek bir bilinçtir. Beled sure-i toplumsal kalkınma ve insani değerleri oluşturmada önemli ipuçları vererek, sosyal bir ivme kazandırmayı amaçlamaktadır. Sure ayrıca insanın toplum içindeki varlığını sorgulamasına da işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988.
- el-Beydâvî, el-Kâdî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't Te'vîl*, Şirketi Hayriye, yy, 1296.
- el-Cevherî, Tantâvî, *el-Cevâhir fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Kerim*, 2. baskı, Mısır, 1350.
- Duman, Zeki, *Beyânü'l-Hak-Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, Fecr Yayınları, Ankara, 2006.
- Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, I-VIII, (thk.Muhammed İbrahim el-Bennâ), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984,
- Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Ankara, 1995

- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, (çev. Ahmet Ertürk ve Cahit Koytak), İşaret Yayınları, İstanbul, 1992.
- el-Ferâhidî, Abdurrahman Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, I-VIII, Beyrut, 1988,
- el-Ferrâ, Yahya b. Ziyâd, *Meâni'l-Kur'an*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1980.
- Hicâzî, M. Mahmûd, *Furkan Tefsiri*, İlim Yayınları, İstanbul, ts.
- İbni Düreyd, Ebu Bekr Muhammed el-Ezdi, *Cemheretü'l-Lüga*, Mektebetü'l-Müsenna, Haydarabad, 1351.
- İbn Ebî Hâtim, Muhammed b. İdris, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1999.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, *Mekâyisü'l-Lüga*, I-VI, Beyrut, 1411,
- İbni Manzur, Cemaleddin Muhammed b. Mükerrerem, *Lisanü'l-Arab*, Daru Sadr ve Daru Beyrut, Beyrut, 1955.
- İbnü'l-Mülakkîn, Ali b. Ahmed, *Tefsîru Garîbi'l-Kur'an*, tahk. Semir Tâhâ el-Meczûb, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1408.
- el-İsfehânî, Muhammed Râgıb, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an*, tahk. M. Seyyid Keylânî, Dâru'l-Marife, Beyrut, ts.
- Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, (Hayreddin Karaman ve diğerleri.), DİB Yayınları, Ankara, 2007.
- el-Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1950.

- Kutub, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, çev.: M. Emin Saraç ve diğerleri, Hikmet Yayınları, İstanbul, ts.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'an*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1988.
- en-Nîsâbûrî, Muhammed b. el-Hüseyn, *Garâibü'l-Kur'an ve Ragâibü'l-Furkân*, (tahk. İbrahim Atve İvaz), Mısır, 1970.
- er-Râzî, Fahreddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, 2.baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran, ts.
- Said, Havvâ, *el-Esâs fi't-Tefsîr*, 2. baskı, Dâru's-Selâm, yy, 1989.
- et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'an*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1992.
- Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1989.
- ez-Zâvî Tâhir Ahmed, *Tertîbü'l-Kâmûsi'l-Muhît*, İsa el-Babi el-Halebi, Mısır, 1971,
- ez-Zemahşerî, *Tefsiru'l-Keşşaf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vîl*, 2. baskı, Dâru'l-Marife, Beyrut, 2005.
- ez-Zühaylî, Vehbe, *et-Tefsîru'l-Münîr fi'l-Akîdeti ve'l-Menhec*, Dâru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1991.